

ALLAH'IN KELAMI VE ALLAH'IN KELİMESİ İKİLEMİNDE Hz. İSA*

Mahmut Es'ad Seydişehirli

Sadeleştiren: Muhammet TARAKÇI**

SUMMARY

There are a lot of polemics between Muslim and Christian apologists. This article, which Mahmut Es'ad Seydişehirli wrote, is an apology against Christians. In this article, the author tried to confute some Christians' belief about Jesus; for instance, Jesus is the Word of God and the Word is God.

Yazar hakkında kısa bilgi

1856 yılında Seydişehir'de doğan M. Es'ad, tanınmış hukukçu ve yazarlarımızdandır. Mekteb-i Hukuk'u (Hukuk Fakültesi'ni) ikincilikle bitirmiştir. 1885 yılında İzmir Bidâyet Mahkemesi Reisliğine tayin olunan M. Es'ad, bu görevini on bir yıl sürdürmüştür. 1896 yılında Maliye Nezâreti Hukuk Müşaviri olmuştur. Bu görevi esnasında Mekteb-i Hukuk'ta Mecelle ve Hukuk Tarihi; Mekteb-i Mülkiye'de Devletler Hukuku ve İktisat; İlahiyat Medresesi'nde Hukuk, İktisat ve Din; Darülfünûn Edebiyat şubesinde İslam Tarihi dersleri okutmuştur. Bir müddet Tapu ve Kadastro Nâzırlığı ve Adliye Nâzır vekilliği yapan M. Es'ad, 18 Mart 1918'de İstanbul'da vefat etmiştir.

Mahmut Es'ad, devrinin diğer aydınları gibi, pek çok sahada eli kalem tutan yazarlardan biridir. Onun, sayıları yirmiyi aşan eserleri arasında ilk göze çarpan kitapları: Telhis-i Usûl-i Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Tarih-i Din-i İslam, Tarih-i İslam, Hukuk-ı Hususiye-i Düvel, Hukuk-ı Düvel, Tarih-i Edyan, Müdafaa, Şeriat-ı İslamiye ve Mister Carlyle'dir.

* Eserin orijinal adı, *Misyonerler Tarafından Neşrolunan Hutbelere Karşı Müdafaa 1: Kelimetullah-i Teâla'ya Dair Hutbe*'dir.

** Araş. Gör., U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı.

Eser hakkında kısa bilgi

Mahmut Es'ad'ın yayına hazırladığımız Müdafaa'sı, Sebilü'r-Reşâd dergisinde neşredildikten sonra, ücretsiz olarak halka dağıtılmak üzere 1331 yılında İstanbul'da basılmıştır. Bu müdafaa, esas itibarıyla, Hıristiyan misyonerler tarafından yazılmış olan "Kelimetullah-i Teâla'ya Dair Hutbe" adlı risaleye, "Müdafaa" üst başlığı altında aynı adla kaleme alınan bir reddiyedir. M. Es'ad, maalesef, misyonerlerin yazdığı risaleyi eserine almamış; sadece kısa birtakım alıntılarla yetinmiştir. M. Es'ad'ın ifadelerinden anlayabildiğimiz kadarıyla, misyonerlerin yayınladığı risalede, Hıristiyan inançları arasında yer alan "İsa'nın Allah'ın Kelamı, Kelam'ın da Allah olduğu" inancı, Kur'an ayetlerinden de yararlanılarak isbat edilmek istenmiştir. M. Es'ad da onların bu iddialarını çürütmeye çalışmıştır.

M. Es'ad'ın Müdafaa'sına geçmeden önce Hıristiyanlık'taki vahiy anlayışına kısaca değinmenin faydalı olacağı kanaatindeyim.

Hıristiyanlık'ta Vahiy Anlayışı

Vahyin karşılığı olarak İngilizce'de kullanılan "Revelation" kelimesi, Tanrı'nın kendisini "açması" ya da "göstermesi" anlamına gelir¹. "Revelation" kelimesini, Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın vahye yüklediği anlamı da göz önünde bulundurarak "Tanrı bilgisinin verilmesi"² şeklinde tanımlayabiliriz.

Hıristiyanlıkta Tanrı-insan ilişkisi İsa vasıtasıyla kurulmuştur. Hıristiyanlıkta İsa, Tanrı'nın oğlu³, İnsanoğlu⁴, Mesih⁵, Peygamber⁶ ve Rab⁷ gibi sahip olduğu niteliklere ilaveten Tanrı'nın Kelamı⁸ olarak da kabul edilmiştir. Hz. İsa'da görülenler, ulûhiyyetin tecellilerinden ibarettir. İlâhi tabiat, insanların kavrayabilmesi için onda insani bir surete bürünmüştür⁹. Yeni Ahit'te şöyle denmektedir:

"Allah eski zamanlarda çok parçalar ve çok tarzlarla peygamberlerde babalara söylemiş olup bu günlerin sonunda bize her şeye vâris tayin ettiği ve vasıtası ile alemleri yarattığı kendi Oğlunda söyledi"¹⁰.

¹ Watt, Montgomery, *İslam ve Hıristiyanlık*, İz Yay., İstanbul 1991, 91.

² Brox, Norbert, *Encyclopedia of Biblical Theology*, London 1970, 770.

³ Matta 4:3, 26:63, 27:40; Markos 1:1, 3:11; Luka 1:34, 8:28; Yuhanna 1:34, 3:18.

⁴ Markos 2:10, 14:21; Luka 9:44.

⁵ Matta 1:16; Markos 14:61-62; Yuhanna 17:3.

⁶ Markos 6:4; Luka 13:33.

⁷ Resullerin İşleri 2:36; Romalılara 10:9; I.Kor. 12:3.

⁸ Yuhanna 1:1; Vahiy 19:13.

⁹ Kuzgun, Şaban, *Dört İncil, Farklılıkları ve Çelişkileri*, İstanbul 1991, 99-100.

¹⁰ İbranilere 1:1-2.

“Hıristiyan araştırmacılara göre iki çeşit vahiy vardır: Birinci tür vahiyde vahiy görevi, vahyi alan kimsenin kendi varlığından ayrıdır ve onun fevkindedir. İbrahim, İşhak, Yakup ve Musa gibi peygamberlere gelen vahiyler bu türdendir. Bunlara gelen vahiyler, bunların maddi varlığından farklıdır. Allah ile sadece vahiy esnasında muhatap olmuşlardır. Vahyin devam ettiği süre zarfında bu peygamberlerin iradeleri yok olmuş, Allah’ın iradesi onlara hâkim olmuştur. Bu Şekilde vahiy alan peygamberlerin vahye bağlı sözleri Allah’ın kelimadır, vahye bağlı olmayan sözleri ise kendi sözleridir, Allah keliması değildir.

İkinci tür vahiyde vahiy, vahyi alan insanın kendi varlığından ayrı ve onun fevkinde değildir. Ona gelen vahiy, onun kendisinin aynıdır. Yani ikinci tür vahiy alan kimsenin kendi varlığı bizzat vahiy olur. Hz. İsa’ya gelen vahiy, bu çeşit bir vahiydir.

Birinci tür vahiyde, vahiy alma görevi muayyen zamanlarda cereyan etmesine karşılık, ikinci tür vahiyde, yani Hz. İsa’nın vahyinde vahiy görevi, onun hayatının her anını kapsamaktadır. Dolayısıyla Hz. İsa’nın hayatının tamamı vahiydir. Onda ilahlık ile insanlık tam olarak birleştiğinden ve ilâhi cephesi insani cephesini kapladığından o, kendi kendine vahyeden durumundadır”¹¹

Özetlemek gerekirse, Hıristiyan inancına göre, tam ve mükemmel bir aınlama (revelation) bir kitapta değil, bir insanda gerekleřir¹². Başka bir ifade ile Tanrı kendisini ve iradesini, ilâhi yönü de olan bir insanda ifşâ etmiştir. Bu sebeple İsa, hem Tanrı hem de Tanrı’nın Kelamı’dır.

K. Kerim’e göre Hz. İsa, Allah’ın peygamberlerinden birisidir. K. Kerim, Hz. İsa’ya ulûhiyyet vasfı vermediği için Hıristiyanların İsa’yı Tanrı olarak kabul etmelerini reddeder.

Yeni Ahit’te “Allah’ın kelamı” olarak nitelenen Hz. İsa hakkında K. Kerim, “Allah’ın kelimesi”¹³ ifadesini kullanmıştır. Bu durumda K. Kerim, Hz. İsa’nın, Allah’ın kelamı ve vahyi olduğunu kabul etmekte midir, yoksa iki kutsal kitapta benzer ifadeler bulunsa da, bu ifadelere yüklenen anlam farklı mıdır?

Biz bu noktada sözü Mahmut Es’ad Seydişehri’ye bırakıyoruz.

Muhammet Tarakçı

¹¹ Kuzgun, 100.

¹² Michel, Thomas, *Hıristiyan Tanrıbilimine Giriş*, Ohan Basımevi, İstanbul 1992, 17.

¹³ Al-i İmran 3/45; Nisa 4/171.

“Kelimetullah-i Teâla’ya Dair Hutbe”

Rahmân ve Rahim olan Allah’ın adıyla,

ولو أنما في الأرض من شجرة أقلام والبحر يمده من بعده سبعة أبحر ما نفدت كلمات الله...

Ezeli kelamını Cebrail aracılığıyla Habib-i Ekrem’ine vahyeden yüce Allah’a hamd ve sena olsun. Bu ezeli kelam, bilginlerin anlayabileceği bir hikmet ve müminlerin faydalanabileceği bir nimet olarak mushaflarda yazılmıştır ve hafızların ezberindedir.

Hindistanlı Rahmetullah Efendi merhumun açıkladığına göre, İngiltere’nin Hindistan’ı istilâ etmesinden sonra kırk üç yıl geçinceye kadar, Hindistan halkının ayin ve mezheplerine İngiliz rahipler tarafından dil uzatılmadığı gibi, Protestanlığa davet için bir girişimde de bulunulmamıştır. O andan itibaren Protestanlığın yayılmasına girişilmiş; hatta İslam’ın aleyhine kitaplar, risaleler yayınlanmış ve insanların toplu olarak buldukları yerlerde İslâm dininin kötülenmesine yönelik vaazlar vermeye başlanmıştır.

Çeşitli Hıristiyan mezheplerine bağlı misyonerler, uzun zamandır Osmanlı topraklarında buldukları halde açıktan açığa Müslümanları Hıristiyanlığa davet etmeye cesaret edememişler; Osmanlı tebası olan çeşitli Hıristiyan topluluklarına Hıristiyanlığı öğretmek bahanesiyle Osmanlı siyasetine aykırı düşünceler aşlamak ve ülkenin ücra yerlerinde de el altından bazı müslümanları saptırmaya çalışmak ile yetinmişlerdi.

Gerçi cennetmekân Sultan Mehmet Han Hazretlerinin İstanbul’u fethetmesi ve Yunanistan’ı tehdit etmesi üzerine kuvvet kullanarak karşılık vermenin imkansızlığına inanan Papa ikinci Pius (1458-1464), Sultan Mehmet Han’a bir davet mektubu sunmuştur; fakat bu, tek bir olaydan ibaret kalmış ve bu yönde cür’et edecek başka bir papa ortaya çıkmamıştır.

Halbuki Meşrutiyetin ilânından bu yana beş sene geçmeden, Ruhban Sınıfı, ülkemizde de Müslümanları açıktan davet etmek için ortamı uygun bulmuş olmalıdır ki “hutbe” adı altında yerden mantar biter gibi birden bire birtakım imzasız davet mektupları dağıtılmaya ve Müslümanlar, Hıristiyanlığa davet edilmeye başlanmıştır.

Haddi zatında bunların cevaba değer bir yönü yoktur. Rahmetullah Efendi’nin beyanından anlaşıldığı üzere Hindistan’da bir müddet halk, yayınlanan risalelere ve sözlü olarak yapılan nasihatlere önem vermemiş; ulema da cevap vermek için bir teşebbüste bulunmamıştır. Fakat zamanla bu risalelerin, güzeli ve çirkini birbirinden ayıramayan cahil halk üzerinde kötü bir etki yapacağı düşüncesi, Rahmetullah Efendi’yi bu yönde cevap vermeye

ve rahipler ile tartışmaya mecbur etmiş ve bu konuda iki ciltlik önemli bir kitap¹⁴ yazmıştır. Bu kitap, değişik dillere tercüme edilerek dünyanın her tarafına yayılmıştır.

Bu değerlendirme bizim ülkemiz hakkında da geçerli olabilir. Gerçi daha önce misyonerlerin Osmanlı ülkesine girmesine izin verilmesi üzerine ortaya çıkan itiraza cevaben bir büyüğümüzün dediği gibi, “Müslümanlar bir Allah’a inanmak için bile binbir delil isterken, Allah’ın üç olduğuna onları ikna etmek nasıl mümkün olur?” denilebilir. Fakat bu söz, gerçek olmaktan çok şiirsel bir ifadedir. Çünkü ülkemizin her tarafı başkent ve vilayet merkezleri gibi değildir, ücra yerlerin halkını cehalet sarmıştır. Misyonerlerin çaresiz Müslüman çocuklarını toplayıp kendi fikirlerine göre terbiye ve dinlerini telkin ettiklerini görmek için bir kere Suriye çöllerine gitmek; ve hoca kıyafetinde köy köy dolaşarak Hıristiyanlığı öğretmeye nasıl çalıştıklarına muttali olabilmek için de uzak vilayetlerimizi dolaşmak yeterlidir.

Özellikle son zamanlarda yayınlanan risalelerde hep ayetlere yer verilmesi ve kimin tarafından neşredildiğinin anlaşılmasına için imza atılmaması sebebiyle, okur-yazar kimseler arasında bile bu yayınlara inanacakların bulunması imkansız değildir.

Bu konuda hem hükümete hem de bireylere birtakım görevler düşmektedir. Hükümet, “Misyonerler tarafından imzasız risalelerin yayımlandığı, bunlarda ayet-i kerimelere yanlış anlam verildiği ve Müslümanların kandırılmasına çalışıldığından” söz ederek halkın dikkatini çekmelidir. Bu risalelerin yayınlanmasını resmen yasaklamanın, onların yaygınlaşmasına yardım etmekten başka bir faydasının olacağını düşünemiyorum. Bireylere düşen görev de kendileri ilim ehlinde değillerse, bu risaleler ellerine geçince konuyla ilgili yetkin kişilere başvurarak yanlışlığını anlamaya çalışmak; şayet ilim ehlinde iseler Hıristiyanlıkla ilgili yeterli bilgi almak için bu konuda yazılan reddiyelere başvurmaktır. Hıristiyanlık aleyhine hem Hıristiyan düşünürleri hem de Müslümanlar tarafından çeşitli dillerde pek çok reddiye yazılmıştır. Bizimle en çok ilgisi olanlar, Rahmetullah Efendi’nin “İzhârü’l-Hakk” adlı eseriyle Ahmet Mithat Efendi’nin müdafaalarıdır. Ben de “Şeriat-ı İslamiyye ve Mister Carlyle” adlı eserime özel bir bölüm (s.199-222) alarak kısaca Hıristiyan dininin esaslarını göstermeye çalışmışım. Hıristiyanlığın en temel niteliği olan “insan Allah” düşüncesinin yanlışlığı ile ilgili olarak da İngilizce’den tercüme ettiğim “İslam Dini” adlı eserde (s.25-61) bir bölüm vardır.

Misyonerler tarafından yazılan “Kelimetullah-i Teâla’ya dair Hutbe” adlı risalede Müslümanların Hıristiyan kitaplarını araştırıp değerlendirmedikleri, sitemle beyan ediliyor.

¹⁴ *Izharu'l-Hakk*, Rahmetullah Efendi (terc. Ömer Fehmi Efendi, Nüzhet Efendi), Sönmez Yay., İstanbul 1972.

Ben bu itirazı çok haklı buluyorum. Evet! Eğitim sistemimizin en çok düzeltilmesi gereken yönlerinden birisi de Kelam'a ait olan kısımdır. Biz bugün bile bin yıl önce, o zamanın bâtil mezheplerini reddetmek için yazılmış eserleri okuyarak hayatımızı geçiriyoruz da karşımızda en büyük rakibimiz olup ülkemizin hemen hemen her tarafına yayılmış bir mezhebe hiç önem vermeyerek birkaç kelime ile geçiştiriyoruz. Şunu da açıklamalıyım ki, bu konuda araştırma yapılmasını ulema-yı kirama tavsiye edişimiz, sadece, "Hıristiyanlık" denilen dinin ne gibi tarihi aşamalardan geçerek bugünkü hale geldiğini ve medeniyetin en yüksek derecesine ulaşan, dünyanın neredeyse tamamını idareleri altında tutan, nüfusu beş yüz milyonu geçen bir halkın ne türlü şeylere inandıklarını ibret nazarı ile görmeleri ve halkı da uyarmaları amacına yöneliktir. Yoksa adı geçen risalede davet olunduğu gibi, Hıristiyanlar ile tartışmak faydasızdır. İslam'ın başlangıcından bu güne kadar bu yöndeki gayretlerden hemen hemen hiçbir fayda sağlanamamıştır. Bunun da sebebi, İslam ile Hıristiyanlık arasında ortak bir ölçünün bulunmamasıdır. Çünkü İslam dininde asıl olan akıldır. İslam, özellikle gayr-ı müslimler ile tartışmalarında hep akli delillere dayanır. Müslümanlar,

ادع الى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة وجادلهم بالتي هي احسن

"(Resulüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et..."¹⁵ ayet-i kerimesinde açıklanan istidlâlin üç mertebesi ile mübâhase ederler.

Hıristiyanlık'ta ise akla yer yoktur; her türlü inanç ve tartışma nakle dayanır. Hıristiyanlık salt inanılması gereken bir sırdır. O halde bir İslam âlimi ile bir Hıristiyan savunucusu nasıl tartışabilecektir? Bunların tartıştıklarını ve sonuçta Hıristiyan savunucusunun her türlü ifadesinin gayr-i makul olduğu ortaya çıkıp bahsi kaybettiğini varsayalım, bundan çıkacak sonuç, Hıristiyanlığın akıl ötesi bir şey olduğu, akıl ile anlaşılamayacak ölçüde yüksek olduğu, sözün kısası Hıristiyanlığın ulviyeti değil midir? Pek çok kez akim kalmış böyle bir tartışmayı tekrar etmek yerine, Resul-i Ekrem hazretlerinin yaptığı gibi onları lanetlemeye davet edip işin içinden çıkmak daha iyidir (Mübâhale ayetine bakınız)¹⁶.

¹⁵ Nahl 16/25.

¹⁶

لمن حاجلك فيه من بعد ما جاءك من العلم فقل تعالوا ندع أبناءنا وأبناءكم ونساءنا ونساءكم وأنفسنا وأنفسكم ثم نبهل فنجعل لعنة الله على الكاذبين

Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarımızı biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lanet dileyelim (Al-i İmran 3/61).

Biz onlarla tartışmanın bir yararının olacağını düşünmüyoruz; sadece bazı ayet-i celileleri kendi arzularına uydurmaya kalkışıp yanlış anlam vermelerinden dolayı, ifadelerinin kabul edilemez olduğunu göstermenin gerekliliğini hissediyoruz.

Bununla birlikte konuya girmeden önce Hıristiyanlığın İslam'a değil; ama, Hıristiyanların Müslümanlara karşı üstün olduklarını utanarak da olsa itiraf etmek zorundayız. Onlar ellerinde bulunan, hiçbir akl-ı selimin kabul etmeyeceği bir dini dünyaya kabul ettirmek için her türlü fedakarlığa katlanarak en yüksek bir mertebeye çıkardıkları halde, biz Müslümanlar, fitrat dini olduğunu Renan gibi bir din düşmanının bile kabul ettiği dinimizin kadrini yüceltecek bir halde bulunmuyoruz. Bu din-i celilin, yüceliğine uygun bir topluluğun eline geçmemiş olması çok üzücü bir durumdur. Gerçi hakikat her zaman hakikattir ve hiçbir zaman perde-i ğubar ve nısyan ile örtülemeyeceği için İslam dininde bulunan birçok hakikat medeni milletler tarafından da kabul edilmektedir; ancak bu sırada onların şekilleri değiştirilmekte ve İslam ile hiçbir ilgileri kalmamaktadır. Renan'ın bir sözünü burada tekrar etmekten kendimizi alamıyoruz: "Dinler kendilerine inananlarla değer kazanırlar".

Bu risalelerde bütün Hıristiyanlık inançları Kur'an ayetleriyle ispat edilmeye çalışılıyor. Öncelikle söylenmesi gerekir ki, bilgini olmadıkları bir dinin kutsal kitabını, kendi arzusuna göre tefsir etmeye kalkışmak büyük bir cür'ettir. Gerçi bir kutsal kitap, bütün dünyanın malıdır ve hiçbir topluluğun veya kimsenin ona hâssaten sahiplik iddiasına yetkisi yoktur. Bununla beraber bir kutsal kitabı tefsir etmeye çalışanların, bu işte yetkin olmaları ve tarafsızca hareket etmeleri gerekir. Bizim yazar veya yazarlarda ise, bu iki şartın da bulunmadığı görülüyor; çünkü ayetlere yanlış anlam veriyorlar, bu ise ehliyetsizlikten değil ise ihanettir. İkinci olarak taraf tuttıkları da, kendi işlerine elverdiğini sandıkları ayetleri göz önünde bulundurup diğerlerini göz ardı etmelerinden anlaşılmaktadır. Onların bu hareketi adeta namaz kılması söylenen bir kimsenin "lâ takrabu's-salâh"¹⁷ cümlesiyle istidlâl ederek namazın Kur'an-ı Kerim'de yasaklanmış olduğunu iddia etmesine ve ayetin devamını okuması teklif edildiğinde "Ben Mekke hafızı değilim" demesine benzer.

Hıristiyan yazar madem ki ayetlerden bu kadar bahsediyor, o halde onun, her müslümanın hiç olmazsa günde beş defa tekrar ettiği İhlâs suresini de göz önünde bulundurması ve bu suredeki, Allah Teâla'nın doğmadığı ve doğurmadığıyla ilgili ayetleri görmesi gerekmez miydi? Dolayısıyla Kur'an ayetlerine dayandırdığı bir yazısında "Ey Allah'ın kulları! Aslında Kelimetullah Mesih'in, Allah'ın oğlu olması mümkündür; çünkü oğul olma, çocuğun mevcudiyetinden önce bir babanın varlığını gerektiren 'biyolojik

¹⁷ Nisa 4/43.

doğum' olarak anlaşılmadığı takdirde, İsa'nın Allah'ın oğlu olması imkansız bir şey değildir." demekten biraz utanması gerekmez miydi?

واذ قال الله يا عيسى ابن مريم أ أنت قلت للناس اتخذوني وأمي الهين من دون الله قال سبحانك ما يكون لي أن أقول ما ليس لي بحق إن كنت قلته فقد علمته تعلم ما في نفسي ولا أعلم ما في نفسك أنك انت علام الغيوب. ما قلت لهم إلا ما أمرتني به أن اعبدوا الله ربي وربكم وكنت عليهم شهيدا ما دمت فيهم فلما توفيتني كنت انت الرقيب عليهم وانت على كل شيء شهيد.

“Allah: Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, Beni ve anamı, Allah'tan başka iki tanrı bilin¹⁸ diye sen mi dedin, buyurduğu zaman o, Hâşâ! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim sen onu bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin, halbuki ben senin zâtında olanı bilmem. Gizlilikleri eksiksiz bilen yalnızca sensin. Ben onlara ancak bana emrettiğini söyledim: Benim de Rabbiniz, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim. İçlerinde bulunduğum müddetçe onları kolladım. Beni vefat ettirince artık onları gözetleyen yalnız sen oldun. Sen her şeyi hakkıyla görensiz, dedi.”¹⁹ meâlindeki ayet, elbette bizim Hristiyan dostumuzun dikkatinden kaçmamıştır. Acaba bunu görmezlikten gelmek insafa uygun ve tarafsızca bir davranış mıdır?

O halde kendisinin diğer bir yazısında pek geniş bir şekilde ele aldığı,

أ فتؤمنون ببعض الكتاب وتكفرون ببعض

“Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkar mı ediyorsunuz?”²⁰ ayetini kendisine karşılık olarak söylüyoruz.

Bu risalede İslam dünyasına kabul ettirmek istediği şey, İsa'nın Allah'ın oğlu, Allah'ın oğlunun da bizzat Allah olduğu veecessüt ile insan kıyafetine girerek Meryem'den doğduğu hususlarından ibarettir. Bunları isbat etmek için getirmeye cür'et ettiği delil de,

إذ قالت الملكة يا مريم إن الله يبشرك بكلمة منه اسمه المسيح عيسى ابن مريم

“Melekler demişlerdi ki: Ey Meryem! Allah sana kendisinden bir Kelime'yi müjdeliyor. Adı Meryem oğlu İsa'dır; Mesih'tir.”²¹ ayet-i kerimesiyle,

¹⁸ Hristiyan teslis anlayışı, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluşmaktadır. Peygamberimiz devrinde Hicaz'da bulunan Hristiyanlar ise teslis inancında Kutsal Ruh'un yerine Meryem Ana'yı koymuşlardır. Ayette bu anlayışa işaret edilmektedir. Günümüzde ise Meryem, Hristiyanlar arasında teslisin bir unsuru olarak görülmemektedir. Daha geniş bilgi için bkn., Michel, 72-74; Tümer, Günay, *Hristiyanlıkta ve İslamda Hz. Meryem*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 1996, 171-172.

¹⁹ Maide 5/116-117.

²⁰ Bakara 2/85.

²¹ Al-i İmran 3/45.

"Meryem oğlu İsa Mesih, Allah'ın, Meryem'e ulaştırdığı Kelimesi'dir."²² ayetidir.

"O kadar çok şeyi bu ayetin neresinden çykarıyor?" dersiniz, "kelime" lafzından istinbât ediyor deriz. Çünkü Mesih, Allah'ın ezeli kelimesi imiş; kelime, Allah'ın zâtı imiş, Allah'ın zâtında imiş. Bunun da delili kelime lafzı müennes olduğu halde, birinci ayette ona râci olan "ismuhu" zamirinin müzekker olması imiş. Nasıl, istidlâlini beğendiniz ya! Bundan daha garibini söyleyeyim: Kelime, Hazreti İsa'ya mahsus olup başkası için kullanılmamış. Hatta yazar bu fikrini izhar için: "Ey muvahhidûn! Kur'an'da müfret sığısında kullanılan kelime lafzı, Mesih'e has olup bir başkası için kullanılamaz." diyor²³. Bu kadarla yetinmeyerek cür'eti o derece ileri götürüyor ki: "Adem'e, göklere, arza ya da onlarda bulunanlara Allah'ın kelimesi der miyiz? Hiç şüphe yok ki hâsâ ve kellâ diye cevap verirsiniz" diyerek bizim vereceğimiz cevaba da karışıyor. Cür'etin bu derecesi hiçbir yerde görülüşü değildir. Acaba Hristiyan yazar,

ولو أمّا في الأرض من شجرة أقلام والبحر يمده من بعده سبعة أبحر ما نفدت كلمات الله...

"Şayet yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz daha katılarak (mürekkep olsa) yine Allah'ın sözleri (kelimeleri) tükenmez..."²⁴ ayrıca

قل لو كان البحر مدادا لكلمات ربي لنفد البحر قبل أن تنفذ كلمات ربي ولو جنتا بمثله مددا

"De ki: Rabbimin sözleri (kelimeleri) için derya mürekkep olsa ve bir o kadar da ilave getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenir."²⁵ ayetlerini bilmiyor mu? Lehlerine delil bulmak için Kur'an'ın her tarafını karıştıran bir yazarın bunlardan gâfil olacağını zannetmiyorum. Yalnızca saf insanları kandırmak ümidiyle bu ayetleri görmezlikten gelmiştir.

Ama yalancının mumu yatsıya kadar yanarmış ve birkaç gün sonra eski iftiralar paçavra gibi yüzüne atılmış. Ne zararı var? Utanacak değil ya! Bu davranışıyla birkaç kişinin zihnini bulandırmak bile onun için bir faydadır. Çünkü bir senede on kişiyi kandırmak mümkün olsa on senede yüz

²² Nisa 4/171.

²³ "Kelime" lafzı, Kur'an-ı Kerim'de 42 yerde zikredilmektedir. Sadece iki yerde "Kelime" lafzı, açıkça Hz. İsa'ya işaret etmektedir (Al-i İmran 3/45; Nisa 4/171). Bir ayet-i kerimede de "Kelime" lafzının Hz. İsa'yı ima ettiği belirtilmektedir (Al-i İmran 3/39).

²⁴ Lokman 31/27.

²⁵ Kehf 18/109.

kişi, yüz senede bin kişi, bin senede on bin kişi kandırılmış olur. Böylelikle bir gün gelir ki bütün Müslümanlar onların fikrine iştirak eder.

Ey din kardeşlerim! Rakiplerimizin ne kadar uzun hesaplar düşündüklerini, ne kadar metanetle hareket ettiklerini görüyorsunuz! İşte azim ve sebat böyle olur. Bunun binde, hatta milyonda biri bizde bulunsa idi, halimizde epeyce bir değişim meydana gelirdi.

Şimdi size "kelime" lafzının Kur'an'da ne anlama geldiğini açıklayayım. Kelime, ne Allah'dır; ne de İsa'ya mahsustur. Dış alemdeki bütün varlıklara "kelime" denilir. Yazarın seçtiği ayetlerde müfret getirilmesi ilahi kelimeler içinde yalnız kelime-i İsa'nın söz konusu olmasından dolayıdır. Halbuki diğer ayetlerde cem' sığıısıyla getirilmiş ve Allah'ın kelimeleri için bir sınırlamanın olamayacağı ve bu kelimelerin sayılamayacağı ifade edilmiştir.

Varlıklara "kelime" denilmesinin birçok sebebi vardır. Birincisi bütün varlıkların "kelime-i kün" den hasıl olması hasebiyle, sebebin ismini müsebbebe vermek suretiyle mecâz-ı mürsel olmasıdır. Lakin bizim Hıristiyan yazar bu tevcihe râzı olmuyor; çünkü bu şekilde "kelime-i kün"den hasıl olan melek, insan, hayvan, bitki ve cansız varlıkların, sözün kıyası her şeyin "kelime" olması gerekiyor. Bu ise onun işine elvermiyor ve bize de fikrini kabul ettirmek istiyor.

إن مثل عيسى عند الله كمثل آدم خلقه من تراب ثم قال له كن فيكون

"Allah nezdinde İsa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona "Ol" dedi ve oluverdi."²⁶ ayet-i kerimesi İsa'ya "kelime" denilmesinin sebebinin bu olduğuna işaret eder.

İkinci tevcih, söze dökülmüş kelimeler (kelimât-ı lafziyye) zihindeki anlamlara işaret ettiği gibi, a'yân-ı mevcudât (varlıkların hakikatleri) da kendisini yaratan Tanrı'ya, O'nun isim ve sıfatlarına, dolayısıyla zâta ve mertebelere²⁷ işaret eder. Bu sebeple "kelime" lafzı, a'yân-ı mevcudât için kullanılmıştır. Bilmem bu tevcihi beğenecek mi? Lakin burada da kelime lafzı genel manada kullanıldığı için beğenmeyecektir.

Üçüncü tevcihe göre dış alemdeki varlıklar (mevcudât-ı hâriciyye), ilâhi isim ve sıfatların tecellileri oldukları için kendilerine "kelime" denilmiştir. Çünkü söze dökülmüş kelimeler, insan nefesinin boğazdan geçerek dışarı çıkması esnasında meydana gelen lafzi belirtiler (taayyünât-ı

²⁶ Al-i İmran 3/59.

²⁷ Varlık mertebeleri İbn Arabî'ye ait olan bir nazariyedir. Vahdet-i vücûd doktrini ile yakından alakalı olan bu mertebelerin değişik tasnifleri yapılmıştır. Yedili tasnife göre varlık mertebeleri şunlardır: 1) La-taayyün, 2) İlk taayyün, 3) İkinci taayyün (a'yân-ı sabite), 4) Ruhlar mertebesi, 5) Misal alemi, 6) Şehadet alemi (cisimler alemi), 7) İnsan-ı Kamil. Daha geniş bilgi için bk., Erdem, Hüsamettin, *Panteizm ve Vahdet-i Vücûd*, Kültür Bak. Yay. Ankara 1990, 48-56; Tahralı, Mustafa-Selçuk Eraydın, *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, Dergah Yay., İstanbul 1987, c.1, XLV-XLVII.

lafziyye)dir, insanın nefes alması ise, soğuk hava alıp sıcak hava vermesinden ibarettir. İnsanın içinde bulunan sıcak hava dışarı çıkmaya talip olduğu gibi, ilâhi isimler ve sıfatlar da gizlilikten açığa (butûndan zuhûra) çıkmaya tâliptir. İlâhi isim ve sıfatların bu şekilde ortaya çıkmasından da dış alemdeki varlıklar meydana gelir. Bu benzerlikten dolayı dış alemdeki varlıklara "kelime" denilmektedir. Zaten ıstılâh-ı sūfiyye'de bu benzerliğe dayanılarak dış alemdeki varlıklara "nefesü'r-Rahmân" (Rahmân'ın nefesi) denilmektedir. Sıradan müslümanların bile beğenmediği bu benzetmeyi, hıristiyan yazar hiç beğenmeyecektir²⁸.

Hıristiyan yazar iddiasını Kur'an ayetleriyle isbat ettiğine inandıktan sonra İncil ile de isbat etmeye çalışıyor. Fakat İncil'in Müslümanlar nazarında da güvenilir olduğunu ihtar etmeye gerek görerek, "Kur'an'ın, nur ve hüdâ ve Allah'tan indirilmiştir²⁹ diye hakkında şahadet ettiği İncil-i Şerifte" cümlesiyle söze başlıyor. Her ne kadar bu konu herkes tarafından bilinse ve birçok kez tekrar edilmiş olsa da yazarın bu açıklamasına karşı

²⁸ Elmalılı M. Hamdi Yazır, Al-i İmran 3/45. ayet-i kerimede yer alan "kelime" lafzını şu şekilde tefsir etmektedir: "Kelime : Nahiv ıstılâhında "müfred" bir manaya konmuş lafızdır ki, isim, fiil, harf veya edat namıyla üç nevidir. Mürekkeplere ve lafızdan başkasına söylenmesi mecazdır. Mantık ıstılâhında ise kelime nahivdeki fiil demektir. Burada isme tekabül etmesi karinesiyle bu mana daha yakın görünüyor.

Ragıb Müfredat'ında der ki: "Kelm, işitme veya görme iki histen biriyle idrak olunan bir tesirdir. Bunun için tesiri zahir bir cerh, (yaralama) manasına gelir. Kelâm ise işitme duyusuyla idrak olunur. Kelâm, dizilmiş lafızlar ile altındaki manalara, tümü itibariyle itlak edilir. Nahivde bunun bazen bir cüzü olan isim veya fiil veya edata dahi denirse de ekseriyetle bileşik ve anlamlı olan cümleye denilir. Yani kelâm, ifadede bizzat kastedilen cümledir. Binaenaleyh nahivde kelâm kavilden daha hususidir. Zira kavil müfred de olabilir. Kelime ise nahivde isim veya fiil veya edat üç nevi kelâmın fertlerinden her birine itlak edilir. Mamafih kelime itlakı bu üçe münhasır değildir. Bir kelâm, bir kaside, bir kitap, kavli veya fiili bir hüküm, bir kaziye bir şey... kelime olur ki, Kur'an'da bunun birçok misalleri vardır. Kelime-i tevhit, kelime-i İsa vesaire bu cümledendir..." Demek ki, kelâm itlakında esas, bizzat veya vasıtalı olarak işitme tesiri altında bir mana telkin etmek yönündür. Kelâm böyle bir vasıttadır. Kelime ise gerek işitme ve gerek görme tesiri altında mana telkini yönlerinden daha umumdur. Mesela ağızdan çıkan manalı sesler veya kitapta yazılan manalı yazılar kelime olduğu gibi, aleme bir nazar edildiği zaman gözle fark edilen ve gözden gönle geçip his tesiri altında cüzi külli bir mana telkin eden varlıklar ve müşahhas yaratıklar dahi birer kelimedirler ki, Hz. İsa da bunlardan biri idi ve Meryem'e böyle bir tesir ile geldi.

بکلمة منه)Allah tarafından garip bir kelime, bir fiil ve tesir, adet dışı bir tekvin işi, manalı bir eser. Burada " بکلمته " buyurulmayı da kelimenin nekre olarak getirilmesi şu nükteleri ifade eder: Evvela bu kelime tanınmadık, garip, adet dışı bir kelimedir. Ve bu bakımdan İsa'nın hüviyetini teşkil eder. Gerçekte İsa'nın yaratılması alışılmış adetin dışındadır. " منه " "kayıdı da bunun vasıtasız bir tekvin ve binaenaleyh adet dışı bulunduğunu ve aynı zamanda bu kelimenin batıl olmayıp hak bir kelime olduğunu gösterir. " منه " "de "min" ibtidaiyyedir. İkinci olarak bu bir kelimedir, lakin kelime buna münhasır değildir, Zira nekrelere yaygın fertlere delalet ederler. Binaenaleyh Allah Teâlâ'nın daha diğer kelimeleri bulunduğu unutulmamalıdır. "

"قل لو كان البحر مدادا لكلمات ربي لنفد البحر قبل أن تنفذ كلمات ربي ولو جنتا عطشه مدادا"

"De ki: Rabbimin sözleri için deniz mürekkep olsa, Rabbimin sözleri tükenmeden önce, deniz tükenir. Yardım için bir o kadarını daha getirsek (yine yetmez)." (Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1971, c.2, 1100-1102.

²⁹ Maide 5/46.

bizim de malumu ilâm kabilinden olarak birkaç kelime söylememiz gerekiyor. Evet! Biz de tasdik ederiz ki Kur'an'ın şehadet ettiği bir İncil vardır. Lakin o kitap, zamanında yazılmadığı için kaybolmuştur. Şimdi Hıristiyanların ellerindeki dört İncil ise İsa'dan çok zaman sonra İncil yazarları tarafından kilise tarihi olarak yazılmış ve sayısı üçyüzlü geçen kitaplar içinde ruhâni bir cemiyet tarafından birbirine daha az zıt olmak üzere seçilmiş dört kitaptır; hatta İncillerin bugün var olan nüshaları asıl nüsha olmayıp çok sonra yazılmış nüshalardır.

“İncilleri Tetkik Cemiyeti”nin tarihi incelemelerine göre, İncillere sonradan bazı cümleler ilave edildiği de ortaya çıkmıştır. Gerçi İnciller hakkında daha ayrıntılı bilgi vermek mümkündür; ancak bu, sözü uzatacağı ve bu bilgiler kesinlik kazanan tarihi meseleler olarak herkes tarafından bilindiği için tafsilata girişilmemiştir.

İşte "Yuhanna" tarafından yazılmış olan İncil'de "Kelam, başlangıçta vardı ve kelam Allah'ın nezdinde idi ve kelam Allah idi"³⁰ deniliyor. Bir söz kimden sâdir olursa olsun bizim onu tenkit etmeye yetkimiz vardır. "Kelam başlangıçta vardı" demek, kelam ezeli idi demektir. Sonra "Kelam Allah'ın nezdinde idi" cümlesi kelamın Allah'tan başka bir şey olduğu yani kelam ile Allah arasında ikiliğin bulunduğunu ifade ediyor. Halbuki "Kelam Allah idi" cümlesi kelam ile Allah arasında birlik bulunduğunu ve ikisinin aynı şey olduğunu ima ediyor. Şu halde ikisi başka başka şeylerdi demek ile ikisi bir şeydi demek arasında tenâkuz vardır. Elbette bunlardan sadece birinin doğru olması gerekir.

Müslümanların inancına göre kelam, Allah'ın sıfatlarından ve zâtının aynı olmadığı gibi zâtından ayrı da değildir. "Allah mütekellimdir" denilirse de "Allah kelimdir" denilmez.

Ayrıca "kelam başka şey, söz konusu olan "kelime" başka şeydir. Ayet-i kerimelerden anlaşılan İsa (as)'ın, Allah'ın kelimelerinden bir kelime olmasıdır. İncil'den nakledilen cümleler ise onun kelam olduğu hakkındadır.

Hıristiyan yazar, birbirine zıt olan, kelimenin Allah'ın zâtı olduğu, Allah'ın zâtında mevcut bulunduğu iddialarının doğru olduğuna inanarak ikinci bir iddia ortaya atıyor."Sonra o, Allah'ın zâtından çıkarak Meryem'e ilka olundu, Meryem'de tecessüt etti (ete kemiğe büründü) ve insan suretinde aramızda yerleşti." diyor.

Biz soruyoruz: Allah olan kelimenin İsa'da tecessüdü bi'l-küllüyye (tamamen) mi yoksa bi'l-cüziyye (kısmen) midir? Eğer bi'l-küllüyye ise Allah'ın, İsa'nın cesediyle sınırlandırılması, şayet bi'l-cüziyye ise Allah'ın kısımları bölünmesi gerekir. Allah Teâla ise sınırlanmaktan ve kısımlara bölünmekten münezzehtir

³⁰ Yuhanna 1:1.

“Allah onların söyledikleri şeylerden münezzehtir: son derece yücedir ve uludur”³¹.

Yazar tecessüt akidesine bu itirazın geleceğini önceden biliyor olmalı ki "ezeli kelimenin Mesih'te tecessüt etmesi belki Allah'ın bir insana hasrolması veya kısımlara bölünmesi şeklinde anlaşılabilir." diyor ve bu muhtemel soruya ne yolda mukabele ediyor biliyor musunuz? "Bununla beraber bütün Hıristiyanlar tecessüt olayında, Tanrı'nın çoğalmadığına, kısımları bölünmediğine ve bir insana hasrolunmadığına inanır." diyor. Herkes istediği şeye inanabilir. Lakin bütün Hıristiyanların bu yolda inanmasına rağmen bizim sorumuz yine geçerli olur.

Elbette Hıristiyanların tecessüt akidesine inanmalarının sebeplerini ve bu konudaki delillerini de bilmek istersiniz. Yazar biri nakli, diğeri akli olmak üzere iki delil getiriyor. Nakli delili yine Yuhanna İncili'nden alınan "ve Kelam ten olup"³² cümlesidir. Daha önce verdiğim açıklamalardan anlaşılabilirliği gibi bu delil, Müslümanlara karşı herhangi bir iddiayı isbat edemez. Bu sebeple yazarın akli deliline geçelim.

Akli deliline işaret etmek için "Ölüleri diriltmek gibi tuhaf işler yaptı" diyor, yani İsa'nın mucizelerini delil gösteriyor. Evet! Biz Müslümanlar Hz.İsa'nın birtakım mucizeler gösterdiğini kabul ve tasdik ederiz. Lakin bu mucizeler onun Allah değil, belki peygamber olduğunu isbat eder. Eğer Allah olduğunu isbat etseydi Hz.Musa gibi mucize gösteren diğer kişilerin de Allah olması gerekirdi. Ayrıca Hz.Musa'nın asayı ejdere değiştirmesi mucizesi, Hz.İsa'nın ölüleri diriltme mucizesinden daha hârikulâdedir. Çünkü ölü ile canlı arasındaki ortaklık, asa ile ejder arasındaki ortaklıktan daha çoktur. Halbuki Hz.Musa'nın Allah olmadığına iki taraf da müttefiktir. Şu halde yazarın getirdiği delilin yaklaşımı tam değildir ve bu delil, yazarın iddiasını isbat etmekten uzaktır.

Hz.İsa'ya ulûhiyyet isnat edilmesinin birtakım sakıncalarına da değinmeden geçemeyeceğim. İsa adıyla bilinen zât, dünyada yok iken var oldu. Yer, içerdi. Çocukken büyüdü. Gençlik dönemini geçirdi. Sonunda, Hıristiyan inancına göre, Yahudiler tarafından çarmıha gerilerek öldürüldü. Bu sırada kaçıp girecek yer aradı. Çarmıha gerilme anında büyük bir üzüntü içinde "Eli, Eli lema sabaktani?" (İlâhi, İlâhi! Beni neden terkettin?)³³ diye yalvardı.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki İsa hâdis, mümkün ve değişken (müteğayyar) idi. Halbuki hâdis, kadim olamaz; mümkün, vâcib olamaz;

³¹ İsra, 17/43.

³² Yuhanna 1:14.

³³ Matta 27:46; Markos 15:34.

değişen, dâim olamaz. Ayrıca Yahudiler'in elinde çaresiz kalarak kaçacak yer arayan bir Tanrı'nın aczine hayretten başka ne denir?

Aynı şekilde iki tarafın da kabul ettiği üzere Hz.İsa, çok ibadet ederdi. Eğer İsa, Allah ise, kendisine ibadeti ve çarmıha gerildiği andaki yalvarması bâtil olur.

Bundan başka İsa'nın, öldükten sonra defnedilmiş, Cehenneme inmiş, üç gün sonra ölümlerin arasından kalkıp göğe çıkmış, kâdir-i mutlak Baba'nın sağ tarafında oturmuş olduğuna inanılır. Acaba İsa öldürüldüğü zaman bütün kâinat, Allah'sız nasıl devam etti? Halbuki Cenab-ı Hakk, alemin yaratıcısı olduğu gibi koruyucusudur da. Göğe çıktıktan sonra kâdir-i mutlak Baba'nın sağ tarafında oturması inancına da dikkat çekmek isterim. Sağ tarafında bulunmak, Allah ile İsa arasında bir ayrılığın olduğunu ispat etmez mi? Şu halde taaddüt (çoğalma) kendiliğinden meydana gelir.

Yazar, delil getirerek tartışmayı kazanamayacağını elbette biliyor ki yeni bir istidlâl tarzına başvuruyor. Yazar, yukarıdan beri sayıp değindiğimiz Hıristiyan inançlarının müteşâbihâtan olduğunu ifade etmektedir. Müteşâbihâtın tevilini ancak Allah'ın bildiği hakkındaki ayet-i celileyi getirerek bizi tevilden ve tartışmadan sakındırmakta ve sonunda bizi gayba imana davet etmektedir.

Kur'an'da olan müteşâbih ayetlerle Hıristiyanlıktaki gizemler (sırlar) arasında büyük farklar vardır. Bu konuda müteşâbihâta dair tafsilata girişmek sözü uzatacaktır. Arzu edenler Fıkıh Usulü kitaplarına müracaat edebilirler. Müteşâbih ayetten maksat, zâhirî anlamı akla uymayan ayettir, bu ayetlerin zâhirî anlamlarını göz ardı etmek de mümkündür. Meselâ, "yedullahi fevka eydihim" ayeti müteşâbihâtan sayılır. Ayetin zâhirî anlamını bir yana bırakırsak, bunun sahih bir anlamı vardır ki "Allah'ın yedi onların yedine üstündür" demektir. Fakat ayetin zâhirî anlamına bakılırsa "yed" kelimesi el manasınadır, eğer elden maksat bizim bildiğimiz insan eli gibi ise Cenab-ı Hakk'a isnadı doğru değildir, çünkü Allah, âzâ isnat edilmekten münezzehtir. Bu sebeple bunun elbette başka bir anlamının olması gerekir. O manayı açıklamak için de şeriatında bir nassın olduğuna inanırım, fakat ben, o elin niteliği bilmiyorum.

Mütekaddimin ulema bunun böylece kabulü ile yetinmişlerdir; fakat müteahhirin ulema müteşâbihlere, amacına uygun şekilde bir anlam vermişlerdir. Meselâ "el"den maksat kudrettir demişlerdir. Zaten Araplar arasında "el" kelimesi mecâz olarak kudret anlamında kullanılmıştır.

Acaba Hıristiyanlığın gizemleri (sırları) denilen şeyler de böyle mi? Meselâ Yuhanna'nın İncili'nde "Kelam Allah'ın nezdinde idi; kelam Allah idi" deniliyor. Burada birbirine zıt iki cümle vardır. Her türlü delili göz ardı etsek, hatta başka bir dünyaya gitsek bile, yine bunların içtimâi mümkün değildir; çünkü benzerlik başka, tenâkuz başkadır. İşte gizemler (sırlar) denilen şeyler hep böyle tenâkuzlardan ibarettir. İsa'yı gökte babanın sağ

tarafında oturtuktan sonra, Tanrı ile İsa'nın bir olduğunu iddia etmek de tenâkuz değil midir? Sonra Allah'ı yeryüzüne indirip insan kıyafetine sokmak, sıkıntılar çektirmek, sonunda öldürtmek bunlar hep müteşâbih midir, yoksa bâtil midir?

Bununla beraber Hıristiyan savunucuları müteşâbihât lafzını bir kere öğrendiler ya, bundan sonra her nereye gitseniz hep bu sözü işiteceksiniz.

Lakin yazar, risalesinin beşinci sayfasında “O’nu insan aklı anlayamaz” derken, mukaddimesinde bulunan “Bu ezeli kelamın, Meryem’in karnında ancak bilginlerin anlayabilecekleri bir hikmet” olduğu hakkındaki cümlesini unutmuş olmalıdır, ya da mukaddimeyi yazarken kendisinin bir Hıristiyan yazarı olduğunu, kelama da ezeli bir sır olarak inanması gerektiğini hatırlamamış olacaktır. Yoksa iki fikir arasındaki zıtlık derhal göze çarpmaktadır.

Yazar, müteşâbih ayetlerden sonra Allah'ın Hz. Musa'ya ateşte³⁴, çalıda³⁵, dumanda³⁶ ve tütün direğinde³⁷ görüldüğünü ifade eden ayetlerden de faydalanmaya çalışıyor. Halbuki Kur'an ayetlerinden anlaşıldığına göre Hz.Musa Allah'ı görmek istemiş, ancak “İlen terani” cevabını almıştır. Allah, Tur Dağı'na tecelli edince dağ sıtmaya tutulmuş gibi tir tir titremeye başlamış ve Hz.Musa bu durumu görünce kendisinden geçmiştir³⁸. Ayette sözü edilen tecelli başka şey, hıristiyan yazarın ifade ettiği Allah'ı görmek (rüyetullah) başka şeydir.

Hıristiyan yazar iddialarının doğruluğuna inandıktan sonra “Ey müslümanlar!” diye ehl-i İslam'a hitap ederek “İlâhi kelime sizi cehennem ateşinden ve ebedi helâke sevk eden şeytandan kurtarmak için tecessüt etmiştir. Şimdi sizi kurtarmak için gelmiş olan zâtı, önünüze bir tökez ve Allah'ın şiddetli gazabından kurtulmanıza bir engel yapmayınız” diyerek müslümanların teslise ve kelimenin tecessüdüne, gayba iman kabilinden, inanmalarını teklif ediyor.

Ey Hıristiyan yazar! Müslümanlar da size karşılık olarak şöyle söylerse gücenmeyiniz:

يا أهل الكتاب تعالوا إلى كلمة سواء بيننا وبينكم إلا نعبد إلا الله ولا نشرك به شيئا ولا يتخذ بعضنا بعضا أربابا من

دون الله

³⁴ Çıkış 3:2, 13:21, 19:16-25, 24:17.

³⁵ Çıkış 3:2.

³⁶ Çıkış 19:9-20, 24:15-18.

³⁷ Yoel 2:30. Ayrıca Tanrı'nın bulut direğine tecelli ettiği ile ilgili cümleler için bk. Çıkış 13:21, 14:24; Sayılar 9:17, 12:5, 14:14; Tesniye 31:15.

³⁸ A'raf 7/143. Karşılaştırma için bk. Çıkış 33:18-23.

“De ki: Ey ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze (kelimeye) geliniz: Allah’tan başkasına tapmayalım; O’na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah’ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilahlaştırmasın”³⁹.

Ey müslümanlar! “ **فإن تولوا** ” (eğer Hıristiyanlar sizin şu davetinizi kabul etmezlerse),

“ **فقولوا اشهدوا بأنا مسلمون** ” (şahit olun ki biz müslümanız, deyiniz).

Biz bu konuda söylenmesi gereken şeyleri tamamen söylememekle birlikte makalemizi epeyce uzattık. Bu konuda tafsilat arzu edenler daha önce açıkladığım kitaplara müracaat edebilirler.

Yazar, risalenin sonunda hak yolundan görünerek “Allah beni ve sizi doğruya ve hakikate tâbi olmaya muvaffak etsin” diye dua ediyor. Onun doğru ve hakikatten maksadının ne olduğunu bildiğimiz halde, sözünün sarâhatine binaen biz de bu duaya “Amin” diyoruz.

والسلام على من اتبع الهدى

³⁹ Al-i İmran 3/64.